

NEL, GEZINA ELIZABETH

**SOSIO-EMOSIONELE GESINSFUNKSIONERING
NA 'N EGSKEIDING:
'N OUERSKAPSPROGRAM
VIR DIE GESIN MET VOORSKOOOLSE KINDERS.**

DPhil UP 2005

**Sosio-emosionele gesinsfunksionering
na 'n egskeiding:
'n ouerskapsprogram
vir die gesin met voorskoolse kinders**

deur

Gezina Elizabeth Nel

voorgelê ter vervulling van 'n deel van die vereistes vir die graad

**DOCTOR PHILOSOPHAE
(MAATSKAPLIKE WERK)**

in die

**Fakulteit Geesteswetenskappe
Universiteit van Pretoria**

Promotor: Dr J.M.C. Joubert

Opgedra aan Danny en Jean

Dankbetuigings

By voltooiing van hierdie studie, kom opregte dank en waardering, uit my hart.

- My Hemelse Vader wat elkeen van ons se lewenspad bestuur.
- My man Danny en my stiefseun Jean, wat my passie vir die onderwerp gekweek het.
- My ouers wat vir my geleentehede geskep het om my drome waar te maak.
- My broer vir die aanhoudende en opregte belangstelling en ondersteuning.
- Die kleuterskole wat die pad saam my gestap het.
- Die kinders en ouers wat bereid was om deel te vorm van hierdie studie.
- Dr Joubert, wat as promotor opgetree het.

OPSOMMING

SOSIO-EMOSIONELE GESINSFUNKSIONERING NA 'N EGSKEIDING:
'N OUERSKAPSPROGRAM VIR DIE GESIN MET VOORSKOOLSE KINDERS.

deur

GEZINA ELIZABETH NEL

PROMOTOR: DR J.M.C. JOUBERT
DEPARTEMENT MAATSKAPLIKE WERK EN KRIMINOLOGIE
UNIVERSITEIT VAN PRETORIA

GRAAD: D.PHIL (MAATSKAPLIKE WERK)

Hierdie navorsing het ten doel gehad om 'n ouerskapsprogram vir ouers, met voorskoolse kinders en na 'n egskeiding, te ontwikkel, te implementeer en te evalueer, ten einde verbeterde sosio-emosionele funksionering vir sowel die volwassenes as die kinders, te bewerkstellig. Die motivering vir die studie het ontstaan na aanleiding van die realiteit van egskeiding in talle gesinsisteme. Intervensienavorsing as toegepaste navorsing is hiervoor aangewend.

'n Twee-fase navorsingsbenadering is onderneem. Tydens fase 1 is van 'n kwantitatiewe vraelys ontwerp gebruik gemaak. Die volgende navorsingsvraag is tydens hierdie fase geformuleer: *Wat behoort die inhoud van 'n ouerskapsprogram, vir ouers met voorskoolse kinders na 'n egskeiding, te wees?* 'n Behoeftebepalingsvraelys is deur 20 lede van die populasie voltooi en 'n assessering van kinder-respondente is onderneem. Hierdie data het, komplementêr tot die omvattende literatuurstudie wat onderneem is, inligting na vore gebring wat die inhoud van die ouerskapsprogram tot gevolg gehad het. Antwoorde op die navorsingsvraag kon dus gevind word. 'n Kinder-assessering is met die respondente, wat die werkswinkel tydens fase 2 sou bywoon, se kinders onderneem, ten einde hulle belewing van hulle leefwêreld te eksploreer.

Die kwantitatiewe ontwerp, wat tydens fase 2 gevolg is, is die enkelstelselontwerp. Die volgende navorsingshipotese is tydens hierdie fase geformuleer: *Indien ouers en hulle voorskoolse kinders 'n ouerskapsprogram na afloop van 'n egskeiding deurloop, behoort 'n betekenisvolle verandering in hulle sosio-emosionele funksionering te realiseer.* Vier werkwinkels is onderneem, wat soos volg aangebied is: Teoretiese werkwinkels vir onderskeidelik die toesighoudende en die nie-toesighoudende ouers en praktiese werkwinkels vir onderskeidelik die toesighoudende ouer en kind en die nie-toesighoudende ouer en kind, is aangebied. 'n Kwantitatiewe vraelys is voor en na afloop van die werkwinkels voltooi deur al 5 die betrokke gesinsisteme. Hierdie meetinstrument het die hipotese bevestig.

'n Vergelyking tussen die literatuur en die empiriese gegewens is getref. Gevolgtrekkings en aanbevelings vir toekomstige navorsing is na aanleiding van die studie geformuleer.

LYS VAN SLEUTELBEGRIPPE

EGSKEIDING

ONTWIKKELINGSFASES

AANPASSING

OUERSKAPSPROGRAM

PARALLELE OUERSKAP

SOSIO-EMOSIONELE FUNKSIONERING

OUERSKAPSTYLE

DISSIPLINE

GESINSISTEEM

PROJEKSIE

SUMMARY

SOSIO-EMOTIONAL FAMILY FUNCTIONING AFTER A DIVORCE:
A PARENTING PROGRAM FOR THE FAMILY WITH PRE-SCHOOL CHILDREN.

by

GEZINA ELIZABETH NEL

PROMOTOR: DR J.M.C. JOUBERT
DEPARTMENT OF SOCIAL WORK AND CRIMINOLOGY
UNIVERSITY OF PRETORIA

DEGREE: D.PHIL (SOCIAL WORK)

This research was aimed at the development, implementation and evaluation of a parenting program for parents with pre-school children, after a divorce, in order to improve the sosio-emotional functioning of the adults, as well as the children. The motivation for this study stemmed from the reality of divorce in many family systems. Intervention research as applied research was utilised.

A two-phase research approach was undertaken. A quantitative questionnaire approach as used during phase 1. The following research question was formulated for this phase: *What should the content of a parenting program for parents after a divorce with pre-school children be ?* A needs assessment questionnaire was completed by 20 members of the population and an assessment of child-respondents, was undertaken. This data, complemented the literature study which was undertaken and brought information to the foreground which established the contents of the parenting program. The research question could therefore be answered. A child assessment was undertaken with the children of the parents who would attend the workshop during phase 2, in order to explore the children's experience of their living environment.

The quantitative approach was used in phase 2 as the single system design. The following research hypothesis was formulated for this phase: *If parents and their pre-school children attend a parenting program after a divorce, a significant change in their sosio-emotional functioning should realise.* Four workshops were implemented, in the following way: Theoretical workshops for the custodial and non-custodial parent respectively and practical workshops for the custodial parent and child and the non-custodial parent and child respectively. A quantitative questionnaire was completed prior to the workshops and thereafter by the 5 family systems involved. This instrument of measurement confirmed the hypotheses.

A comparison was done between the literature and the empirical data. Conclusions and recommendations for future research were formulated, as a result of the research study.

LIST OF KEY TERMS

DIVORCE

DEVELOPMENTAL PHASES

ADJUSTMENT

PARENTAL PROGRAMME

PARALLEL PARENTING

SOSIO-EMOTIONAL FUNCTIONING

PARENTAL STYLES

DISCIPLINE

FAMILY SYSTEM

PROJECTION

Lys van figure

Figuur	Figuurbeskrywing
3.1	Die behoeftehiërargie van Maslow
5.1	Teoretiese benaderings
5.2	Verskillende epistemologieë
5.3	Egostate
5.4	Komplementêre transaksie
5.5	Gekruisde transaksie
5.6	Ulterieure transaksie
5.7	Spel-posisies
5.8	Lewensdraaiboek
7.1	Sirkeldiagram vir geslag van kinder-respondente
7.2	Sirkeldiagram vir geslag van volwasse respondente
7.3	Staafdiagram vir ouderdom van volwasse respondente
7.4	Voor- en natoets (vraag 1 tot 13)
7.5	Voor- en natoets (vraag 14 tot 17)

Bylae

Bylaag	Beskrywing
1	Toestemmingsbrief van respondente
2	Uitdeeltuk aan volwasse respondente
3	Behoeftebepalingsvraelys
4	Voor- en natoets

Inhoudsopgawe

Hoofstuk 1

Algemene oriëntering

1.1	Inleiding	1
1.2	Motivering vir die keuse van die onderwerp	3
1.3	Probleemformulering	4
1.4	Doel, doelstelling en doelwitte van die studie	7
	1.4.1 Doel van die studie	7
	1.4.2 Doelstelling	8
	1.4.3 Doelwitte	8
1.5	Navorsingsvraag en hipotese	8
1.6	Navorsingsbenadering	9
1.7	Soort navorsing	11
1.8	Navorsingsontwerp	11
1.9	Navorsingsprosedure en werkswyse	13
	1.9.1 Fase 1: Probleem-analise en projekbeplanning	13
	1.9.2 Fase 2: Inligting-insameling en sintese	14
	1.9.3 Fase 3: Ontwerp	15
	1.9.4 Fase 4: Vroeë ontwikkeling en voorondersoek	15
	1.9.5 Fase 5: Evaluering en gevorderde ontwikkeling	16
	1.9.6 Fase 6: Verspreiding	17
1.10	Voorondersoek	18
1.11	Literatuurstudie	18
1.12	Konsultasie met kundiges	19
1.13	Uitvoerbaarheid van die ondersoek	19
1.14	Toetsing van vraelys	20
1.15	Omskrywing van universum, afbakening van steekproef en wyse van steekproefneming	21
1.16	Etiese aspekte	22
1.17	Definisie van hoofkonsepte	25
	1.17.1 Ouerskapsprogram	25
	1.17.2 Egskeiding	26

1.17.3	Ontwikkelingsfases	27
1.17.4	Sosio-emosionele funksionering	27
1.17.5	Aanpassing	28
1.17.6	Parallele ouerskap	28
1.18	Indeling van navorsingsverslag	29

Hoofstuk 2

Egskeiding as verskynsel

2.1	Inleiding	30
2.2	Fasette van eg skeiding	31
2.2.1	Vervreemding	31
2.2.2	Wetlike skeiding	32
2.2.3	Ekonomiese skeiding	33
2.2.4	Sosiale skeiding	34
2.2.5	Psigiese skeiding	35
2.2.6	Ouerskapskeiding	35
2.3	Invloed van eg skeiding op die gesinsisteam	36
2.3.1	Fases in die eg skeidingsproses	36
2.3.2	Eg skeiding as rouproses	36
2.3.3	Gesinsfunksionering	37
2.3.4	Individuele funksionering	38
2.3.4.1	Volwassenes	38
2.3.4.2	Kinders	40
2.3.5	Ouerskap	43
2.3.6	Ondersteuningsnetwerke	44
2.3.6.1	Ekonomiese hulpbronne	44
2.3.6.2	Emosionele ondersteuning	45
2.4	Eg skeiding as transformasieproses	47
2.4.1	Aanpassing as konsep van funksionering	47
2.4.2	Eksterne en interne transformasie	49
2.4.2.1	Volwassenes	49
2.4.2.2	Kinders	50
2.4.3	Ouerskap	51

2.4.4	Positiewe aanpassing	51
2.4.4.1	Volwassenes	51
2.4.4.2	Kinders	53
2.4.4.3	Gesin	56
2.4.5	Negatiewe aanpassing	59
2.4.5.1	Konflik tussen ouers	59
2.4.5.2	Negatiewe hantering van die kind	60
2.5	Terapeutiese intervensie	63
2.5.1	Volwassenes	63
2.5.2	Kinders	64
2.5.3	Gesin	66
2.6	Samevatting	68

Hoofstuk 3

Die ontwikkelingstake van die sisteme

3.1	Inleiding	70
3.2	Emosionele ontwikkeling volgens die teorie van Erikson	71
3.2.1	Inleiding	71
3.2.2	Babastadium	73
3.2.3	Vroeë kinderjare	73
3.2.4	Speelstadium	74
3.2.5	Skooljare	75
3.2.6	Adolessensie	75
3.2.7	Vroeë volwassenheid	76
3.2.8	Volwassenheid	77
3.2.9	Bejaardheid	77
3.2.10	Optimale emosionele ontwikkeling	78
3.3	Ontwikkeling van die voorskoolse kind	79
3.4	Ontwikkeling van die jong volwassene	81
3.5	Ontwikkeling van die huwelik	83
3.6	Die gesin met jong kinders	85
3.7	Binding tussen ouer en kind	86
3.8	Bemagtiging van ouers	88

3.9	Ontwikkelingstake van die gesin	88
3.10	Samevatting	89
Hoofstuk 4		
Optimale ouerskap		
4.1	Inleiding	91
4.2	Opleiding vir ouers	92
4.2.1	Ouer-terapeut vennootskap	92
4.2.2	Ouer se ervaring van eie kinderjare	93
4.2.3	Opleidingsprogramme	94
4.3	Ouerskap as konsep	95
4.3.1	Hulpbronvoorsiening	96
4.3.2	Versorging van die huisgesin	98
4.3.3	Versorging van die kinders	99
4.3.4	Fisiese versorging van die kind	101
4.3.5	Emosionele versorging van die kind	101
4.4	Ouerskapstyle	102
4.4.1	Outoritere ouerskapstyl	103
4.4.2	Permissiewe ouerskapstyl	104
4.4.3	Gesaghebbende ouerskapstyl	105
4.5	Emosies	107
4.5.1	Emosie en ouerskap	107
4.5.2	Emosionele intelligensie	107
4.5.3	Kommunikasie van gevoelens	109
4.5.3.1	Reflektief luister	110
4.5.3.2	Ek-boodskappe	111
4.6	Dissipline	112
4.6.1	Dissipline teenoor straf	113
4.6.2	Dissiplineringsmetodes	114
4.6.2.1	Orde en reëls	114
4.6.2.2	Grense en keuses	115
4.6.2.3	Natuurlike en logiese gevolge	116
4.6.2.4	Leer uit foute	117
4.6.2.5	Ignoreer die gedrag	117

4.6.2.6	Ontneem voorregte	118
4.6.2.7	Laat die kind sy fout regstel	118
4.6.2.8	Teregwysing	119
4.6.2.9	Gesprekvoering	119
4.6.2.10	Dissiplineer nie-verbaal	119
4.6.2.11	Afsondering	119
4.6.2.12	Lyfstraf	120
4.7	Samevatting	121

Hoofstuk 5

Teoretiese benaderings wat tydens intervensie benut word

5.1	Inleiding	123
5.2	Lineêre en sirkulêre epistemologieë	124
5.3	Sistemiese benadering	125
5.3.1	Definisie	125
5.3.2	Teoretiese beskouing	126
5.3.3	Terapeutiese intervensie	129
5.3.3.1	Kommunikasie	130
5.3.3.2	Sirkulêre vraagstelling	136
5.3.3.3	Rituele	137
5.3.4	Gesonde gesinsfunksionering	137
5.3.5	Kritiese evaluering van die sistemiese benadering	139
5.4	Behavioristiese benadering	139
5.4.1	Definisie	139
5.4.2	Teoretiese beskouing	140
5.4.2.1	Klassieke kondisionering	142
5.4.2.2	Operante kondisionering	144
5.4.2.3	Waarnemingsleer	145
5.4.3	Terapeutiese intervensie	147
5.4.4	Kritiese evaluering van die behavioristiese benadering	148
5.5	Transaksionele analise teorie	149
5.5.1	Inleiding	149
5.5.2	Teoretiese beskouing	150
5.5.3	Metodes waarvolgens menslike gedrag geëvalueer kan word	150

5.5.3.1	Strukturele analise	150
5.5.3.2	Transaksionele analise	153
5.5.3.3	Spel-analise	154
5.5.3.4	Lewensdraaiboek-analise	155
5.5.4	Kritiese evaluering van die transaksionele analise teorie	156
5.6	Samevatting	157

Hoofstuk 6

Ontwikkeling van die ouerskapsprogram

6.1	Inleiding	159
6.2	Die struktuur van die empiriese ondersoek	159
6.3	Kinder-assessering	160
6.4	Volwasse respondente	163
6.5	Teoretiese werkwinkels	163
6.6	Praktiese werkwinkels	164
6.6.1	Aankoms en inligting	164
6.6.2	Aggressie-ontlading	164
6.6.3	Vertroue vestig	164
6.6.4	Emosionele herkenning	165
6.6.5	Gesprek oor egskeiding	165
6.6.6	Toekomsverwagting	165
6.7	Samevatting	165

Hoofstuk 7

Empiriese gegewens

7.1	Inleiding	167
7.2	Doelstellings en doelwitte van die studie	168
7.3	Navorsingsmetodologie	169
7.4	Fase 1: Behoeftebepaling	169
7.4.1	Volwassenes: Behoeftebepalingsvraelys	170
7.4.1.1	Metodologie	170
7.4.1.2	Interpretasie van data	171
7.4.1.2.1	Persoonlike omstandighede	171
7.4.1.2.2	Getermineerde huweliksverhouding	176

7.4.1.2.3	Hantering van egskeiding	178
7.4.1.2.4	Ouerskap	189
7.4.1.3	Evaluering van data	191
7.4.2	Kinder-respondente: Assessering	193
7.4.2.1	Metodologie	193
7.4.2.2	Analisering van data	194
7.4.2.2.1	Biografiese besonderhede	194
7.4.2.2.2	Respondent 1: Michelle	195
7.4.2.2.3	Respondent 2: Lalie	196
7.4.2.2.4	Respondent 3: Herman	198
7.4.2.2.5	Respondent 4: Bertus	199
7.4.2.2.6	Respondent 5: Wikus	201
7.4.2.3	Evaluering van data	202
7.5	Fase 2: Werkswinkel implementering en evaluering	202
7.5.1	Volwasse respondente: voor- en natoets	204
7.5.1.1	Metodologie	204
7.5.1.2	Biografiese besonderhede	206
7.5.1.3	Analisering en interpretasie van data	207
7.5.2	Volwasse respondente en kinder-respondente	215
7.6	Samevatting	215

Hoofstuk 8

Gevolgtrekkings en aanbevelings

8.1	Inleiding	217
8.2	Doelstelling van die studie	217
8.2.1	Doel van studie	217
8.2.2	Doelstelling	218
8.3	Doelwitte van die studie	219
8.4	Navorsingsvraag en hipotese	221
8.5	Samevattende gevolgtrekkings	222
8.5.1	Hoofstuk 1: Algemene oriëntering	222
8.5.2	Hoofstuk 2: Egskeiding	225
8.5.3	Hoofstuk 3: Ontwikkelingsfases	230
8.5.4	Hoofstuk 4: Ouerskap	232

8.5.5	Hoofstuk 5: Teoretiese benaderings	235
8.5.6	Hoofstuk 6: Ouerskapsprogram	236
8.5.7	Hoofstuk 7: Empiriese gegewens	237
8.6	Aanbevelings	238
8.6.1	Ouerskapsprogramme	238
8.6.2	Maatskaplikewerk-intervensie	239
8.6.3	Verdere navorsing	239
8.6.4	Navorsingsmetodologie	240
8.7	Slotopmerkings	240

Bibliografie